

Regulacje prawne badań etologicznych

Możliwość i sposób wykonywania badań etologicznych określa

- ustawodawstwo RP i przepisy wykonawcze, a także
- przepisy funkcjonujące w środowisku międzynarodowym.

Do pierwszego należy [Rozporządzenie Ministra ochrony środowiska, zasobów naturalnych i leśnictwa z dnia 6 stycznia 1995 r. o ochronie gatunkowej zwierząt w Polsce](#) (Dz.U. z 1995 r. Nr 13, poz. 6) oraz [Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt](#) (Dz.U. z 1997 r. Nr 111 z dnia 23.09.1997 r. poz. 724, a także opracowane na jej podstawie zarządzenia dyrektorów Instytutów naukowych lub rektorów szkół wyższych.

Do drugich należą przepisy, których spełnienie jest warunkiem przyjęcia do druku prac badawczych w czasopismach międzynarodowych.

Do opublikowanych wyników pracy stosują się przepisy [Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych](#)

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt w Polsce

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1. 1. Zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę.

Art. 4. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

1) doświadczeniu na zwierzęciu - rozumie się przez to wykorzystanie zwierzęcia do celów naukowych, mogące u niego spowodować uszkodzenie ciała lub inne zaburzenie zdrowotne, w tym ból, cierpienie, lęk, z wyjątkiem znakowania zwierząt, [...]

19) zwierzętach laboratoryjnych - rozumie się przez to zwierzęta utrzymywane specjalnie w celu wykorzystania w doświadczeniach naukowych, w szczególności myszy, szczury, świnki morskie, chomiki syryjskie (złote), króliki, psy, koty, przepiórki, w miejscach zatwierdzonych lub zarejestrowanych przez odpowiedni organ władzy, [...]

Art. 5. Każde zwierzę wymaga humanitarnego traktowania.

Art. 6. 1. Nieuzasadnione lub niehumanitarne zabijanie zwierząt albo znęcanie się nad nimi jest zabronione.

2. Przez znęcanie się nad zwierzętami należy rozumieć zadawanie albo świadome dopuszczanie do zadawania bólu lub cierpień, a w szczególności:

2) doświadczenia na zwierzętach powodujące cierpienie, przeprowadzane z naruszeniem przepisów ustawy,

9) **złośliwe straszenie lub drażnienie zwierząt,**

10) **utrzymywanie zwierząt w niewłaściwych warunkach bytowania,** w tym utrzymywanie ich w stanie rażącego niechlujstwa oraz w pomieszczeniach albo klatkach uniemożliwiających im zachowanie naturalnej pozycji,

11) **porzucanie zwierzęcia,** a w szczególności psa lub kota, przez właściciela bądź przez inną osobę, pod której opieką zwierzę pozostaje [...]

Art. 8. 1. Programy nauczania i wychowania szkolnego [...] powinny uwzględniać problematykę ochrony zwierząt oraz tworzenie szkolnych organizacji przyjaciół zwierząt.

Rozdział 5

Zwierzęta w ogrodach zoologicznych

Art. 19. 1. W ogrodach zoologicznych utrzymuje się tylko zwierzęta urodzone i wychowane w niewoli, a inne zwierzęta tylko wtedy, gdy wymaga tego dobro osobnika, populacji lub gatunku oraz cele dydaktyczne.

Art. 20. Zabrania się utrzymywania i hodowli poza ogrodami zoologicznymi i właściwymi placówkami naukowymi oraz cyrkami zwierząt drapieżnych i jadowitych groźnych dla życia ludzi bądź zwierząt.

Rozdział 6

Zwierzęta wolno żyjące (dzikie)

Art. 21. **Zwierzęta wolno żyjące stanowią dobro ogólnonarodowe i powinny mieć zapewnione warunki rozwoju i swobodnego bytu,** z wyjątkiem tych, o których mowa w art. 23 ust. 1.

Art. 22. 1. **Zabrania się wchodzenia w posiadanie zwierząt wolno żyjących (dzikich)** w celu:

1) preparowania zwłok zwierzęcych,

2) tworzenia kolekcji

- bez zezwolenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

2.. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa określi w drodze rozporządzenia, zasady pozyskiwania zwierząt przez preparatorów i kolekcjonerów,

zasady ich kontrolowania oraz warunki, sposób i tryb wydawania zezwolenia, o którym mowa w ust. 1.

Art. 23. 1. Zwierzęta, które stanowią zagrożenie dla życia, zdrowia lub gospodarki człowieka, mogą być zwalczane.

Rozdział 9

Procedury doświadczalne z użyciem zwierząt

Art. 28. 1. **Doświadczenia i testy na zwierzętach są dopuszczalne tylko wtedy, gdy są konieczne do badań naukowych, dydaktyki w szkołach wyższych lub ochrony zdrowia ludzi bądź zwierząt, jeżeli celów tych nie można osiągnąć w inny sposób** z powodu braku odpowiednich metod alternatywnych. Osoba, która ma przeprowadzać doświadczenia i testy na zwierzętach ma obowiązek korzystać z międzynarodowej informacji w danej dziedzinie nauki, by wyeliminować powtarzalność doświadczeń, jeśli nie są one konieczne.

2. W celu opiniowanie doświadczeń i testów, o których mowa w ust. 1, tworzy się Krajową Komisję Etyczną do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach, zwaną dalej „Krajową Komisją Etyczną” oraz lokalne, w szczególności międzyuczelniane lub uczelniane, komisje etyczne do spraw doświadczeń na zwierzętach, zwane dalej „lokalnymi komisjami etycznymi”.

3. Przewodniczący Komitetu Badań Naukowych powołuje Krajową Komisję Etyczną, liczącą 15 członków, w skład której wchodzi przedstawiciele nauk biologicznych, medycznych, weterynaryjnych, humanistycznych oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych, których statutowym celem jest ochrona zwierząt.

4. Krajowa Komisja Etyczna powołuje lokalne komisje etyczne, liczące od 5 do 15 członków, w skład której wchodzi przedstawiciele nauk biologicznych, medycznych, weterynaryjnych, humanistycznych oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych, których statutowym celem jest ochrona zwierząt.

5. Krajowa Komisja Etyczna ustala ogólne zasady funkcjonowania lokalnych komisji etycznych i wydawania przez nie opinii o dopuszczalności przeprowadzania doświadczeń i testów na zwierzętach oraz rozpatruje odwołania od opinii lokalnych komisji etycznych. Zezwolenie na prowadzenie badań wydaje kierownik placów upoważnionej do przeprowadzania doświadczeń i testów na zwierzętach, o której mowa w ust. 8, biorąc pod uwagę w szczególności opinię odpowiedniej komisji etycznej.

6. W obradach Krajowej Komisji Etycznej oraz lokalnych komisji etycznych nie mogą uczestniczyć z prawem głosu osoby, których dotyczy wydawana opinia.

7. Zabrania się przeprowadzania doświadczeń i testów na zwierzętach bez uprzedniego uzyskania pozytywnej opinii lokalnej komisji etycznej.

8. Doświadczenia i testy na zwierzętach mogą być przeprowadzane wyłącznie w wyznaczonych placówkach naukowych szkół wyższych, instytutach naukowo-badawczych, jednostkach Polskiej Akademii Nauk, urzędowych laboratoriach weterynaryjnych oraz placówkach produkujących leki i biopreparaty, przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje oraz indywidualne zezwolenie wydane przez kierownika właściwej placówki naukowej.

9. Procedura doświadczeń i testów przeprowadzanych na zwierzętach musi być zgodna z opinią wojewódzkiej komisji etycznej, o której mowa w ust. 8 i podlega kontroli.

Art. 29. 1. Do doświadczeń i testów należy używać zwierząt umożliwiających uzyskanie celu naukowego lub diagnostycznego, **głównie pochodzących z hodowli**, o których mowa w ust. 2.

2. Hodowlę zwierząt laboratoryjnych można prowadzić po uzyskaniu zezwolenia Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

3. Zwierzęta przetrzymywane w zwierzętarniach muszą mieć zagwarantowane odpowiednie dla gatunku warunki utrzymania, możliwość ruchu, dostateczne zaopatrzenie w karmę i wodę oraz opiekę zapewniającą dobre samopoczucie i zdrowie.

4. Minister Edukacji Narodowej oraz Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w porozumieniu z ministrami nadzorującymi placówki, o których mowa w art. 28 ust. 8, określają, w drodze rozporządzenia, warunki jakim powinny odpowiadać hodowle zwierząt laboratoryjnych, oraz warunki, tryb i sposób wydawania zezwolenia, o którym mowa w ust. 2.

Art. 30. 1. Doświadczenia powodujące ból lub inne cierpienia należy przeprowadzać w znieczuleniu ogólnym albo miejscowym i tylko raz na tym samym zwierzęciu, chyba że natura doświadczenia wymaga jego powtórzenia. Tylko w wyjątkowych przypadkach, gdy dobro nauki tego wymaga, można dokonać doświadczenia bez znieczulenia.

2. Doświadczenia i prace badawcze, o których mowa w ust 1, wymagają każdorazowej zgody właściwej lokalnej komisji etycznej.

3. Zwierzę o wyższym rozwoju czynności psychicznych poddane doświadczeniu, zdolne do życia, powinno być leczone i przekazane w miejsce umożliwiające mu dalszą egzystencję.

4. Zwierzę poddane doświadczeniu, w wyniku którego nastąpiła rozległa interwencja chirurgiczna, a natura doświadczenia nie wymaga utrzymania go przy życiu i poddania leczeniu, uśmierca się przed przebudzeniem z narkozy.

Art. 31. Zabrania się:

1) **pozbawiania zwierząt używanych do doświadczeń zdolności wydawania głosu,**

2) przeprowadzania na zwierzętach testów środków kosmetycznych oraz testów środków higienicznych, jeżeli dostępne są metody alternatywne,

3) przeprowadzania dla celów dydaktycznych doświadczeń na zwierzętach, powodujących ich zbędne cierpienie, jeżeli cel ten można osiągnąć w inny sposób.

Art. 30. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określi:

1) wykaz placówek naukowych uprawnionych do przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach,

- 2) szczegółowe zasady powoływania, organizację, działalność oraz finansowanie Krajowej Komisji Etycznej oraz lokalnych komisji etycznych, o których mowa w art. 28 ust. 3 i 4,
- 3) warunki oraz tryb wydawania i cofania uprawnień do wykonywania doświadczeń na zwierzętach oraz kwalifikacje osób kierujących doświadczeniami,
- 4) szczegółowe warunki przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach oraz sposób i tryb ich kontrolowania,
- 5) sposób prowadzenia rejestru zwierząt laboratoryjnych oraz dokumentacji doświadczeń na tych zwierzętach,
- 6) warunki bytowe w hodowlach zwierząt laboratoryjnych i zwierzętarniach.

Rozdział 11

Przepisy karne

Art. 33. 1. **Kto** zabija zwierzę z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1-4 albo **znęca się** nad nim w sposób określony w art. 6 ust. 2, **podlega karze pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywny.**

Jeżeli sprawca czynu określone w ust. 1 działa ze szczególnym okrucieństwem, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny.

4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 lub 2, sąd może orzec wobec sprawcy zakaz wykonywania określonego zawodu, prowadzenia określonej działalności lub wykonywania czynności wymagających zezwolenia, które są związane z wykorzystywaniem zwierząt lub oddziaływaniem na nie, a także może orzec przepadek narzędzi lub przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa oraz przedmiotów pochodzących z przestępstwa, chociażby nie były własnością sprawcy.

Art. 37. 1. Kto narusza nakazy albo zakazy określone w art. 9, art. 12 ust. 1-6, art. 13 ust. 1, art. 14, art. 15 ust. 1-5, art. 16, art. 17 ust. 1-7, art. 18, art. 19, art. 22 ust. 1, art. 24 ust. 1-3, art. 25, art. 27, art. 28 ust. 1 i 7-9, art. 29 ust. 1-3, art. 30 i w art. 21, podlega karze aresztu albo grzywny.

2. Usiłowanie, podżeganie i pomocnictwo do czynu określonego w ust. 1, jest karalne.

Art. 39. 1. W sprawach o przestępstwa określone w art. 35 ust. 1 i 2, jeżeli nie działa pokrzywdzony, prawa pokrzywdzonego może wykonywać Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami w Polsce oraz inne organizacje społeczne, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt.

2. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, organizacje społeczne, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt

Art. 40. Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami w Polsce oraz inne organizacje społeczne, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, mogą współdziałać z

właściwymi instytucjami państwowymi i samorządowymi w ujawnianiu oraz ściganiu przestępstw i wykroczeń określonych w ustawie.

Rozdział 12

Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy przejściowe i końcowe

Art. 42. Do czasu wydania przepisów wykonawczych do ustawy, nie dłużej jednak niż przez okres 12 miesięcy od dnia jej wejścia w życie, stosuje się odpowiednio przepisy dotychczasowe, jeżeli nie są sprzeczne z ustawą [chodzi tu o Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. z 1932 r. Nr 42, poz. 417, z 1969 r. Nr 13, poz. 95, z 1971 r. Nr 12, poz. 115 i z 1997 r. Nr 88, poz. 554) - przyp. JAC].

Art. 44. Ustawa wchodzi w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia [...].

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: *A. Kwaśniewski*

W Instytucie Nenckiego aktualnie obowiązują następujące *Zasady wykonywania doświadczeń na zwierzętach laboratoryjnych i uzyskiwaniu zezwolenia na prowadzenie eksperymentów* określone przez

---

Zarządzenie Nr 7/97

Dyrektora Instytutu Biologii Doświadczalnej

im. M. Nenckiego PAN

z dnia 30 października 1997 r.

(anulujące obowiązujące poprzednio)

W związku z wejściem w życie od 23 października 1997 roku Ustawy o Ochronie Zwierząt (Dz. Ust. nr 111 poz. 724), do momentu wprowadzenia przepisów wykonawczych, postanawiam:

1. Prowadzenie badań na zwierzętach w Instytucie jest możliwe jedynie przez te osoby, które uzyskały odpowiednie zezwolenie indywidualne wydane przez Dyrektora Instytutu. Wydane do obecnej chwili zezwolenia zachowują ważność do odwołania.
2. Doświadczenia na zwierzętach prowadzone w ramach działalności statutowej Instytutu, planowane do wykonania na 1998 rok, wymagają uprzedniej zgody Komisji Etycznej. [...]

3. Każdy nowy wniosek o przyznanie grantu, przed złożeniem do akceptacji przez Dyrektora musi uzyskać pozytywną opinię Komisji Etycznej przy Instytucie Nenckiego, jeśli ma być wykonywany z wykorzystywaniem zwierząt.

4. Komisja ocenia zgodność proponowanych procedur doświadczalnych z przepisami zawartymi w Ustawie na podstawie dokumentacji przygotowanej przez wnioskodawcę. We wniosku do Komisji należy podać:

- tytuł grantu lub projektu statutowego,
- podstawowe cele,
- gatunek zwierząt doświadczalnych i planowaną liczbę osobników,
- dokładny opis postępowania ze zwierzętami w ramach metod, które będą użyte w planowanych doświadczeniach.

5. Przed rozpoczęciem doświadczeń należy złożyć Kierownikowi Zwierzętarni zamówienie na zwierzęta wraz z kopią decyzji Dyrektora, dotyczącą projektowanych badań. Kierownik Zwierzętarni prowadzi ewidencję zwierząt wykorzystanych w poszczególnych projektach badawczych.

6. Procedury doświadczeń przeprowadzonych na zwierzętach muszą być zgodne z wnioskiem zaakceptowanym przez Dyrektora Instytutu.

8. Do czasu wydania przepisów wykonawczych do Ustawy obowiązują zaktualizowane Zasady etycznego postępowania przy wykonywaniu doświadczeń na zwierzętach.

Dyrektor Instytutu

(--) Prof. Maciej J. Nałęcz

Postępowanie w badaniach na zwierzętach dzikich regulują przepisy obowiązujące w międzynarodowych czasopismach naukowych. Tak np. **naukowe czasopisma etologiczne przyjmują do druku tylko prace wykonane z poszanowaniem** opublikowanych w *Animal Behaviour*, 49, 1995 (ss. 277-282) ***Guidelines for the treatment of animals in behavioural research and teaching***. U nas ponadto trzeba uwzględnić przepisy „Ustawy o ochronie przyrody” i „Rozporządzenie w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt”.

Wybrane piśmiennictwo

Chmurzyński, J.A.: *Etyczne zasady pracy w naukach behawioralnych. Prace Komisji Etyki Badawczej PAN*, Nr 4, ss. 39-48; to samo w *Nauka*, 1995 Nr 1, 166-174 i we *Wszechświat* 96, Nr 6, ss. 157-159; to samo w: *II Ogólnopolska Konferencja „Zagadnienia dobrostanu zwierząt, Warszawa,*

10 listopada 1995". Opracowania autorskie. E. Wirth-Dzięciołowska (red.). Warszawa 1995, ss. 10-14.

Feinberg, J.: *Obowiązki człowieka i prawa zwierząt. Etyka*, 18, 1980, ss. 11-38.

Godzińska, E.: *Etyczne aspekty badań nad biologią zwierząt bezkręgowych. II Ogólnopolska Konferencja „Zagadnienia dobrostanu zwierząt, Warszawa, 10 listopada 1995”*. Opracowania autorskie. E. Wirth-Dzięciołowska (red.). Warszawa 1995, ss. 60-63.

Guillery, R.W. [ed.]: *Symposium: The Use of Animals in Neuroscience Research, Montreal, August 1991. Neuroscience*, 57 Nr1, pp. 181-226.

Hoff, C.: *Kilka refleksji moralnych o eksperymentowaniu na zwierzętach. Etyka*, 18, 1980, pp. 63-76.

Jeziński, T.: *Badania nad obiektywizacją pojęcia dobrostanu (welfare) u zwierząt gospodarskich. II Ogólnopolska Konferencja „Zagadnienia dobrostanu zwierząt, Warszawa, 10 listopada 1995”*. Opracowania autorskie. E. Wirth-Dzięciołowska (red.). Warszawa 1995, ss. 15-19.

Kafel, M., Vetulani, J.: *Etyczne i prawne aspekty prowadzenia badań na zwierzętach. Wszechświat*, 94, 1993 z. 4 (2352), ss. 84-87.

Kaleta, T.: *Etyka i bioetyka a problem stosunku ludzi do zwierząt. II Ogólnopolska Konferencja „Zagadnienia dobrostanu zwierząt, Warszawa, 10 listopada 1995”*. Opracowania autorskie. E. Wirth-Dzięciołowska (red.). Warszawa 1995, ss. 7-9.

Latini, L.: *Jak prowadzić doświadczenia na zwierzętach: etyczna skala Portera. Wszech-świat*, 93, 1992 z. 4 (2340), ss. 108-109.

Pietrowicz, D.: *Dobrostan zwierząt laboratoryjnych. II Ogólnopolska Konferencja „Zagadnienia dobrostanu zwierząt, Warszawa, 10 listopada 1995”*. Opracowania autorskie. E. Wirth-Dzięciołowska (red.). Warszawa 1995, ss. 44-50.

Stawiński, W.: *Etyczne aspekty badań biologicznych i medycznych oraz praktycznych zastosowań ich wyników. Wszechświat*, 92, 1991 z. 1 (2325), ss. 1-3,

Sencierz, S.: *Powinności wobec zwierząt i zwierzęce prawa. Etyka*, 18, 1980, ss. 259-284.

Opracował Jerzy Andrzej Chmurzyński